

ОБУЧЕНИЕ И ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯТА НА ПРЕХОД КЪМ ГЛОБАЛНО ИНФОРМАЦИОННО ОБЩЕСТВО

Красимир Марков*, Вера Маркова**

* Институт по математика и информатика, БАН; markov@foibg.com

** Институт по информационни теории и приложения ФОИ ИТЕА; vera@tu-sofia.bg

Абстракт: Мястото и ролята на личностното развитие като елемент на обучението в условията на преход към глобално информационното общество се обсъждат в настоящата статия. Подчертана е необходимостта от хармоничното му съчетаване с фактологическата страна на обучението.

Ключови думи: обучение, личностно развитие, глобално информационно общество

Увод

Въвеждането на високите технологии в обучението на всички нива на образователните структури доведе до редица промени не само в процеса на обучение, но и в качествата на образованието и обществото като цяло [1, 2]. За съществуването на отделните човешки индивиди или социални групи решаващо значение имат информацията и информационните дейности [3]. Налице са както редица силни преимущества като по-голяма достъпност на информацията, повишаване на нивото на общата образованост и др., така и доста значителни недостатъци, сред които голямо значение има пренебрегването на факторите влияещи върху личностното развитие в процеса на обучение. Важно място за преодоляване на този проблем има педагогиката не просто като „наука да работи с деца“, а в нейния по широк смисъл на наука занимаваща се с координиране и професионална поддръжка на целия образователен процес и личностно развитие на обучаемите [4].

От самото си зараждане човешкото общество е било "информационно", но нивото на информационното обслужване в различните времена е било различно. Така можем да отделим следните етапи [3]:

- **примитивно информационно общество** – обособяване на хора, притежаващи специфични знания и извършващи съответни информационни дейности по занятие (съветници, шамани, лечители, вестоносци), поява на образна писменост на камъни и др.;
- **писмено информационно общество** – писмено информационно обслужване чрез папируси, книги, библиотеки, пощенски гълъби, обикновена поща и др.;

- **технологично информационно общество** - телефон, телеграф, радио, телевизия, фонотеки, видеотеки и др.;
- **високотехнологично информационно общество** - автоматизирани системи за информационно обслужване, локални компютърни информационни мрежи, многомодална информация на магнитни и оптични технически носители и др.;
- **глобално информационно общество** - глобални системи за информационно обслужване, възможност за всеки човек да използва информационно обслужване с помощта на глобалната мрежа, електронна поща, виртуални библиотеки, виртуални университети и др.

С излизане на информационните технологии на преден план, се измества центъра на образователното взаимодействие – връзката на обучаващите се както по-между им, така и с източниците на информация преминава на друго, много непосредствено ниво, силно ориентирано към глобално информационно взаимодействие и съответно информационно обслужване. Преразпределят се приоритетните дейности и за съжаление, в учебния процес се наблюдава все по-малко реално педагогично присъствие.

Академичното образование има за цел да снабди обучаващите се с конкретен стандартизиран пакет знания, който да гарантира известна обективна основа за понататъшна оценка и ориентирание към заемане на определена длъжност в предварително създадена номенклатура от професии. Естествен резултат е пренасищането с кандидати в някои професии, и недостиг при други („структурна безработица“) [5]. Основна причина е практичeskото отсъствие на професионална консултативна помощ, която би могла да се окаже в процеса на изясняването на личностните качества и съответните им образователни цели, в периода, в който младите хора просто не притежават необходимия житейски опит, за да могат обективно да оценят своите възможности и перспективи.

Това което реално подготвя индивида за среща със света е процес, неделим от самата личност - личностното развитие. То отразява всички промени в психиката и интелекта породени от външната или вътрешната среда, което е и естественият начин на обучение на човека. В днешно време под личностно развитие се разбира най-вече процеса на адаптация към обществото и средата, както и вътрешните и външни механизми изграждащи хармонична личност, имаща самочувствие за пълноценна социална реализация.

Въпросът, до колко модерната образователна система съумява да впише (в контекста на обучението) най-важните аспекти на академичната образователна парадигма и съвременното личностно развитие, е изключително спорен и засега няма еднозначно решение. Безспорен обаче е фактът, че всеки случай, в който се дава преимущество било на личностната

(педагого-психологическата), било на фактологическата (теоретико-практическата) част на процеса, неминуемо е налице частична или почти пълна последваща неудовлетвореност на индивида от мястото му в обществото.

Традиционно и съвременно образование

Таблица 1. илюстрира главните промени, настъпили в съвременното образование [6]. В сферата на личностното развитие се наблюдава напредък най-вече по отношение на акцентирание на развитие на комуникативните способности и интеграцията във виртуален колектив.

Таблица 1. Особенности на традиционното и съвременното образование

традиционно образование	съвременно образование
централизирано	локално
регионално/национално	международно/глобално
статично	динамично
авторитарно	либерално
опиращо се на производството	опиращо се на процеса
конкурентно	съвместно
преподавател, учреждение	обучаващ се
система, опираща се на фундаментални знания	система, опираща се на услуги
идентичност	разностранност
количествено	качествено
едностранчиво	гъвкаво
независима работа	съвместна работа
стандартизирано съдържание	индивидуално съдържание
механичен клас	виртуален клас

Вече е очевидно, че културно-технологичният шок се изживява в рамките на едно до две поколения, т.е. 5-10 години. Нещо повече, опасенията, че едно или друго „опасно“ за развитието нововъведение ще се окаже пагубно за личностното развитие се локализират само до съответните поколения, атакувани от тези технологичните феномени. Още със следващото поколение, „имунната“ сила на обществото ги превръща в тривиални и неинтересни ежедневни възможности. Ярък пример е поколението, превърнало „чат стаите“ в основен начин на комуникация, докато следващото поколение вече търси себеизява в други форми на информационно и личностно взаимодействие (като например мобилните комуникации). Новите технологии биха могли да са в ущърб единствено на психолого-педагогическата поддръжка, доколкото реален ресурс за интерактивно педагого-психологическо консултиране не е

широко достъпен. Наличните възможности имат по-скоро рекламно-търговски характер, отколкото професионален [7].

Най-скъпата стока на електронния пазар на знания е живото човешко общуване [8, 9]. Недостигащият човешкият ресурс от високо квалифицирани и мотивирани специалисти по личностно развитие все повече ще повишава цената на услугите в тази сфера. Ето защо именно дейностите свързани с личностното развитие – тези изискващи в най-голяма степен професионално консултиране и педагогическо осигуряване, ще са и тези с най-висока цена на пазара на знания. Дейностите най-необходими за изграждане на здрава основа на личността, се оказват недостъпни за голяма част от обществото [5]. Именно на този въпрос следва да се обърне специално внимание, за да не се окаже в бъдеще, че реалната функция на образованието е минимизирана до система за снабдяване с информация, без реални ориентири за полезност и приложимост на отделната личност.

Изисквания към поддръжката на личностното развитие

Изискванията към професионалното развитие в сферата на образованието при прехода към глобално информационно общество бяха дискутирани в [10]. Обемът на настоящата статия не ни позволява да обхванем цялостно съответните аспекти и проблеми на личностното развитие. Затова тук ще продължим дискусиата с малък пример на изисквания за развитие на мотивираност и удовлетвореност, свързани с извършването, използването и създаването на средства за информационно обслужване.

В настоящият момент водещо значение има навлизането на обществото в епоха на доминиращо (като правило – дистанционно) информационно обслужване (**ИО**). От тази гледна точка, личностното развитие особено се влияе именно от този фактор и на съответните образователни нива следва да има подходяща психолого-педагогическа поддръжка.

Таблица 2. предлага един най-общ поглед върху изискванията към поддръжката на личностното развитие в това отношение за класическите нива на образованието (средно и висше) при прехода към глобално информационно общество. Мястото не позволява обширен коментар по отделните елементи на тази таблица, както и представяне на безспорно важното масово професионално обучение и личностно развитие на възрастни [11, 12], което за съжаление остава извън този пример. Основният подход при построяване на Таблица 2 е очевиден. От една страна делението е на степени на образованието и неговите основни участници – средно и висше, обучаеми и преподаватели. От друга страна се отчита разликата в подготовката на специалисти по информатика и на специалисти по други специалности.

Разбира се, отново ще подчертаем, че всяко предложение, струващо ни се добро „днес“, вероятно няма да е свършено „утре“. Необходимо е постоянно

да се анализира развитието на обществото и да се търсят адекватни подходи за подпомагане личностното развитие.

Таблица 2. Развитие на мотивираност за и удовлетвореност от:

			Специалисти по:	
			информатика	други професии
образование	средно	обучаеми	- <u>извършване</u> на стандартно ИО	- умение да се <u>използва</u> стандартно ИО
		преподаватели	- <u>преподаване на знания за извършване</u> на стандартно ИО - <u>извършване</u> на стандартно ИО на обучението	- <u>преподаване на знания за използване</u> на стандартно ИО - <u>използване</u> на стандартно ИО в обучението
	висше	обучаеми	- умение да се <u>създават</u> нови технологии и средства за ИО	- умение да се <u>търсят и/или поръчат</u> нови технологии и средства за ИО
		преподаватели	- <u>преподаване на знания за създаване</u> на нови технологии и средства за ИО - <u>създаване</u> на нови технологии и средства за ИО на обучението	- <u>преподаване на знания за търсене и/или поръчане</u> на нови технологии и средства за ИО - <u>търсене и/или поръчане</u> на нови технологии и средства за ИО на обучението по своята специалност

Заключение

Фактологическото и личностното развитие на хората в процесите на обучение са две жизнено важни страни на интеграцията на индивидите в новите обществени условия и структури. Настоящата статия акцентира на необходимостта от хармоничното им съчетаване, особено в при прехода към глобално информационно общество. Това е от особено значение за мотивираността и удовлетвореността от ползването, извършването и развитието на системи за информационно обслужване. Появата на спекулативни, търговско-ориентирани публикации, курсове, съветници и пр. (вж. напр. [7]) показва актуалността на визирияния проблем.

Литература:

Забележка: всички интернет връзки по-долу са с актуалност към 15.08.2006.

1. J.Daniel, M.Leavitt, R.Romer, interviewed by P.A.McClure. *Perspectives on Higher Education in the Global Market*. CAUSE/EFFECT journal, Volume 21 Num. 3 1998. <http://www.educause.edu/ir/library/html/cem/cem98/cem9833.html>
2. *Современная гуманитарная академия*. <http://www.muh.ru/svedenia.htm>
3. N.Ivanova, K.Ivanova, K.Markov, A.Danilov, K.Boikatchev. *The Open Educational Environment on the Threshold of the Global Information Society*. Int. Journal “Information Theories and Applications”, 2001, V.8, No.1 pp.3-12.
4. K.Boikatchev, N.Ivanova, A.Danilov, K.Markov, K.Ivanova. *Teacher's and Tutor's Role in Long Life Distance Learning*. Int. Journal “Information Theories and Applications”, 2001, V.8, No.4 pp.171-175.
5. S. Pandey. *More than schooling. A critique of the modern education system*. India Together. Civil Society Information Exchange Pvt. Ltd. India, 2001. Online available at: <http://www.indiatogether.org/opinions/pandey.htm>
6. POND, W. *Distributed Education in the 21st Century: Implications for Quality Assurance*. Online Journal of Distance Learning Administration, Vol.V, No.II, Summer 2002. <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/summer52/pond52.html>
7. H. Alder and B. Heather. *NLP in 21 days*. Judy Piatkus Ltd. London, 1998.
8. Кр.Марков, Н.Иванова, А.Данилов, Кр.Иванова, И.Митов. *Электронный рынок знаний: предпосылки возникновения и развития*. Сб. „Моделирование устойчивого регионального развития“, Россия, Нальчик, 2005, стр. 35-46.
9. Кр.Марков, В.Маркова. *Личностное развитие и электронный рынок знаний*. Сб. научных трудов VII международной научно-методической конференции «Новые информационные технологии в электротехническом образовании» (НИТЭ-2006). – Россия, Астрахань, 2006. (под печат)
10. Кр.Марков, Кр.Иванова, И.Митов. *Требования к автоматизации обучения на пороге информационного общества*. Сб. V международной научно-методической конференции “Новые информационные технологии в электротехническом образовании” (НИТЭ-2000). Россия, Астрахань: Изд-во ЦНТЭП, 2000.
11. Кр.Иванова, Н.Иванова, А.Данилов, И.Митов, Кр.Марков. *Обучение взрослых на рынке профессиональных знаний*. Сб. на конф. “Информационни изследвания, приложения и обучение” (i.TECH-2003), Варна, България, ФОИ-КОМЕРС, 2003. Стр. 35-41.
12. Кр.Марков, А.Данилов, Кр.Иванова, Н.Иванова, И.Митов. *Массовое профессиональное обучение в условиях рынка знаний*. Сб. VI Междунар. научно-методической конференции «Новые информационные технологии в электротехническом образовании», НИТЭ-2003, Астрахан, Русия, 2003. с.9-18.